

Metodický protokol ověřeného nového nástroje (indikátor 69301)
 vytvořeného v projektu *Centrum sociálních inovací ve veřejných knihovnických a informačních službách* (KISK FF MU, 6/2017 - 5/2020)

Základní evidence	
Název nástroje / metody / postupu	Participativní komunitní mapování
Stručný technický popis nástroje	Metodika mapování komunity a zainteresovaných stran v procesu řešení tzv. zapeklitých (wicked) problémů.
Interní evidenční číslo v projektu	69301_10

Kontextové informace - Co znamená "ověřený nový nástroj"?	
Definice indikátoru dle MPSV	<p>Indikátor 69301 "Počet experimentálně či kvazi-experimentálně ověřených nových nástrojů" oceňuje proces inovování, který zaručuje jasnou informaci po jeho skončení o tom, zdali byl přínosem, či nikoliv. Zajímá se o účinnost řešení problémů s (kvazi) experimentálním ověřením.</p> <p>"Nástroj" jsou konkrétní nové metody nebo postupy, které byly vyvinuty v rámci projektu, a prostřednictvím kterých je usilováno o měřitelné a udržitelné zlepšení u zvolené cílové skupiny. Indikátor počítá projekty, které mapují slepé uličky toho, s čím přichází, stejně jako ty, co někam vedou, ale přehlíží projekty, které proběhnou a není po nich jasné, zdali byly úspěšné, či nikoliv.</p>
<p>Popis cílové hodnoty v projektu CZ.03.3.X/0.0/0.0/15_124/0006474 Centrum sociálních inovací ve veřejných knihovnických a informačních službách</p> <p>(aktualizace 1/2020)</p>	<p>Do hodnoty indikátoru 69301 počítáme nové metody nebo postupy, které byly vyvinuty v rámci všech klíčových aktivit projektu.</p> <p>Úspěšnost nástrojů vedoucí ke zlepšení u zvolené cílové skupiny bude ověřována jejich aplikací v průběhu realizace aktivit projektu a bude součástí evaluace těchto aktivit.</p> <p>U metod a postupů bude kladen důraz na přenositelnost (např. do jiných lokalit, jiných typů knihoven, atd.)</p> <p>Metody a postupy budou popsány a zhodnoceny v evaluačních zprávách projektu, na kterých spolupracují jak realizátoři akcelerovaných projektů, tak realizační tým zajišťující chod a fungování projektu.</p>

Ověřený nový nástroj - obecné charakteristiky - <i>Pro koho/co je nástroj určen?</i>	
Pro koho je nástroj určen? (cílové skupiny)	Primární CS = kdo má nástroj využívat <ul style="list-style-type: none"> komunity, iniciativy, organizace, knihovny, aktivní občané, veřejná správa při řešení aktuálních problémů/výzev.
I.CS projektu: zaměstnanci II.CS projektu: osoby sociálně vyloučené a ohrožené	Sekundární CS = na koho má práce s nástrojem v důsledku dopad <ul style="list-style-type: none"> občané, komunity, organizace, knihovny, apod. jichž se řešený problém týká.
K jakému zlepšení by u CS očekávatelně mělo dojít?	Primární CS: Lepší pochopení kontextu a dynamiky řešeného problému, posílení kapacit (nová partnerství, zdroje), obohacení designového procesu o plastičtější mapu stakeholderů, zapojení dalších zainteresovaných stran do návrhu řešení projektu, lepší sledování změn, evaluace atd.
	Sekundární CS: Efektivnější řešení problému, využití synergií, komunikace a zviditelnění problému.
(Jaké) existují nutné podmínky pro funkčnost nástroje?	<ul style="list-style-type: none"> Ochota a prostor oslovovat a zapojovat lidi (organizace, iniciativy, apod.) "zvenku", napříč problémem. Orientace na řešení problému, nikoliv pouze na vlastní značku. Komunikační, facilitační schopnosti. Participativní komunitní mapování je vhodné doplnit používáním vhodných online nástrojů (např. Kumu.io), avšak pouze v případě, že to nebude bránit přístupnosti celé aktivity všem cílovým skupinám.
V jakých klíčových aktivitách projektu nástroj vznikl?	KA Inkubátor pro sociální inovace v knihovnách KA Akcelérátor sociálních inovací v knihovnách
Návaznost nástroje Na jiné projektové výstupy	Návaznost na evaluační případovou studii akcelerovaného projektu: <i>80500_12_pripadova_studie_AKC_Ověřeno_deFacto metoda byla dále využita v akcelerovaných projektech</i> <i>80500_11_pripadova_studie_AKC_KpBB</i> <i>80500_16_pripadova_studie_AKC_Udržitelnost</i> <i>80500_18_pripadova_studie_AKC_Podpora čtenářství romské mládeže</i>
	Návaznost na evaluační zprávy projektu a KA projektu: <ul style="list-style-type: none"> Participativní komunitní mapování jsme využívali jako doplněk a obohacení designového procesu v Inkubátoru

	<p>(úvodní mapovací fáze, doplňování mapy problému a stakeholderů v průběhu inkubátorů) i ve vybraných Akcelerovaných projektech (např. Ověřeno / deFacto)</p>
	<p>Jiná návaznost - samostatná Metodika, apod.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Princip participativního komunitního mapování jsme promítli do metodik, na kterých byl postaven Inkubátor: <i>69301_06_MetProtokol_nastroj_Dvojdiamant</i>

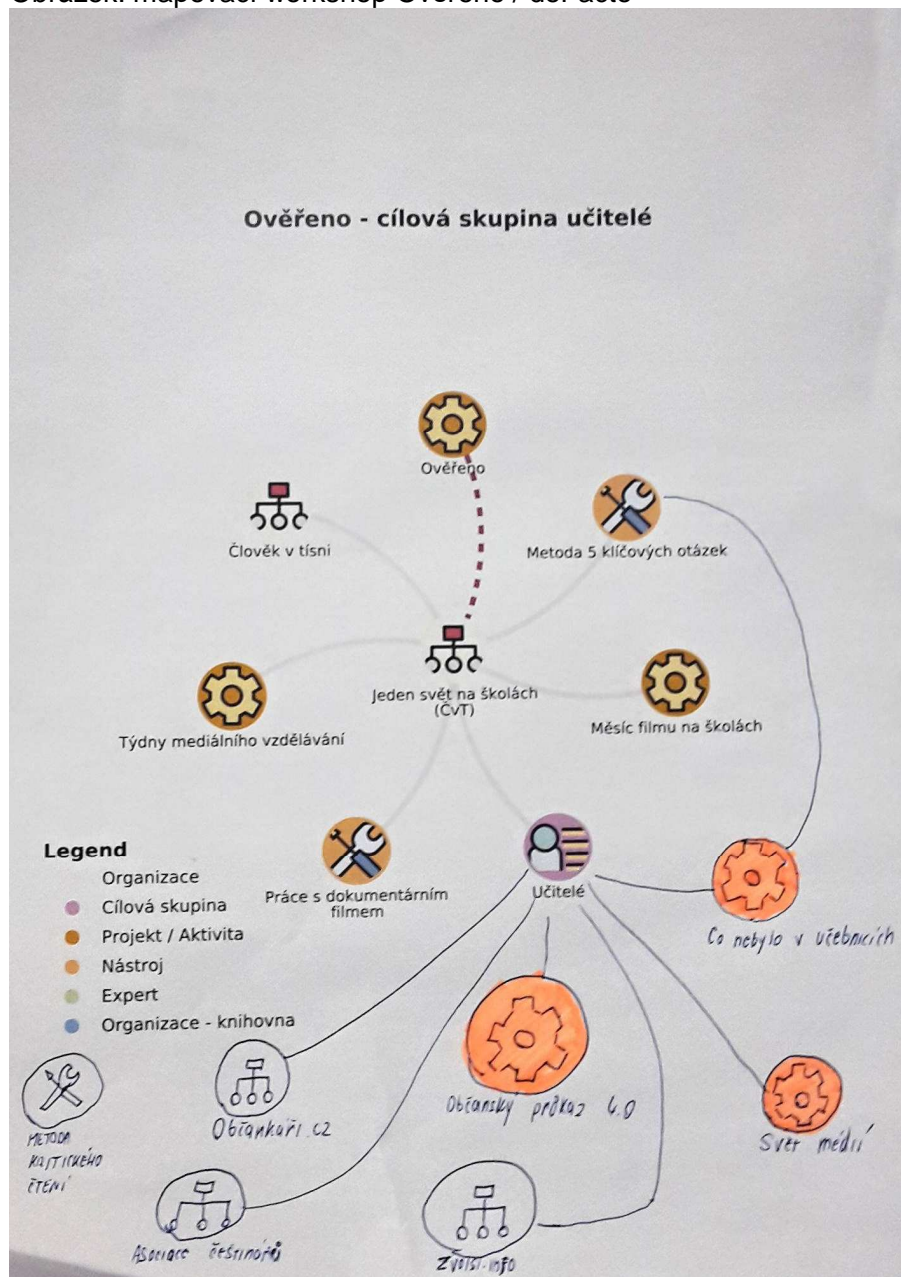
<p>Určení: <i>Jaký problém / situaci pomohl nově vytvořený nástroj (inovativně) řešit?</i></p>	
<p>Kdy, kým a jak byl problém identifikován?</p>	<p>Vznik nástroje (respektive jeho implementace v prostředí českých knihoven) a jeho využití v projektu vzešlo ze spolupráce se zahraničním expertem Aldo de Moorem jako reakce na to, že knihovny (ale nejen ony) se pouštějí do řešení společenských problémů, které mají charakter tzv. zapeklitých problémů (<i>wicked problems</i>), ale činí tak zpravidla izolovaně, více či méně “na vlastní pěst”.</p>
<p>Detailní popis problému, pro který byl nástroj vytvořen</p>	<p>Dnešní společnost stojí před mnoha problémy, které můžeme označit slovem “zapeklité” (anglicky se vžilo označení <i>wicked problems</i>). Zapeklité problémy se vyznačují především tím, že na jejich vzniku se podílí řada zainteresovaných stran, neexistuje sdílená představa o ideálním řešení. Každý takový problém může být navíc symptomem nějakého dalšího problému (Rittel, Webber, 1973). Pokud na takové problémy hledáme řešení, je nutné překračovat hranice vědních přístupů (přírodních, technických, humanitních a společenských věd (Buchanan, 1992). Příkladem takového zapeklitého problému může být třeba rozšíření fake news, ale také nerovnost v příjmech, obezita, chudoba, nerovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání, klimatické změny či (ne)udržitelný způsob života.</p>

<p>Ověření: <i>Jakým metodickým postupem byla ověřena účinnost nástroje?</i></p>	
<p>Kdo vytvořený nástroj využil a jakou formou podal zpětnou</p>	<p>Tým knihovnického projektu Ověřeno / deFacto, ve kterém komunitní mapování napomohlo samotnému vzniku odborné komunity kolem projektu. Účinnost nástroje byla prokázána zejména praxí - navázáním funkční spolupráce s klíčovými hráči v oblasti digitální informační gramotnosti, fakenews, apod., která významně ovlivnila výslednou podobu vzniklého výstupu.</p>

vazbu o jeho
účinnosti?

Obrázek: mapovací workshop Ověřeno / deFacto

Byla účinnost
nástroje ověřena
jednorázově nebo
opakovaně?

Nástroj byl podpůrně využit pro další akcelerační projekty (Knihovna pro bezbariérové Brno, Udržitelnost v knihovnách, apod.) i v rámci projektu (Sociální inovace v knihovnách) jako takového pro mapování prostředí, témat, hledání možných spojenců, apod. Tým díky tomu navázal spolupráci a přivedl ke knihovnám experty na různá témata.

Úspěšnost: Pro koho a za jakých podmínek byl nástroj ověřen jako (ne)úspěšný?	
<p>K jakému zlepšení (ne)došlo u primární cílové skupiny?</p>	<p>Kromě konkrétních pozorovaných výsledků v podobě nových partnerství a spolupráce došlo také k přijetí principu komunitního participativního mapování jako stylu práce / přístupu k řešení zapeklitých problémů.</p>
<p>Jaké faktory ovlivnily (ne)úspěch nástroje?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ochota a prostor bavit se s “lidmi zvenku”. ● Vizualizace mapy s využitím nástroje KUMU. ● Ochota a prostor pozměnit směr uvažování o problému a jeho možných řešeních na základě zkušeností a informací od dalších identifikovaných a zapojených partnerů. <p><i>Obrázek: Výstup z participativního komunitního mapování (Kumu.io, výřez)</i></p>
<p>Jaké bariéry a omezení byly identifikovány během ověřování účinnosti nástroje?</p>	<p>Účinnost nástroje významně zvyšuje vizualizace výsledků do mapy participace / komunity, což z principu vylučuje osoby a skupiny osob, pro které je vizuální komunikace bariérou (nevidomí, slabozrací). Nejedná se o bariéru samotného nástroje, ale je zapotřebí pamatovat na to, že opírat se v procesu mapování o vizualizace může některé osoby vyloučit.</p>

Udržitelnost: Jak je umožněna přenositelnost a šířitelnost nástroje?

Přenositelnost:	Úplná: obecně je tento nástroj dobře přenositelný napříč typy problémů, knihovnami a dalšími organizacemi.
Šířitelnost:	Nástroj je šířitelný metodicky: principem šíření je pochopení základních předpokladů a principů pro fungování nástroje (dle tohoto metodického protokolu, otestování v různých typech akcelerovaných projektů a popisu metodiky nástroje v knize Sociální inovace v knihovnách)
Dostupnost nástroje:	<p>Nástroj je popsán podrobně především v textech Alda de Moora:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A. de Moor (2017). <i>CommunitySensor: Towards a Participatory Community Network Mapping Methodology</i>. The Journal of Community Informatics, 13(2):35-58. • A. de Moor (2018). <i>A Community Network Ontology for Participatory Collaboration Mapping: Towards Collective Impact</i>, Information, 9(7): art.no.151. <p>Aplikace nástroje pro jeho využití v knihovnách bude popsána především ve společném článku projektového týmu a A. de Moora (v současnosti stále v přípravě). Dílčí informace lze nalézt v blogovém příspěvku: https://makingcommunitysense.net/2019/03/19/mapping-the-social-innovation-ecosystems-around-public-libraries-together-the-czech-connections/.</p>

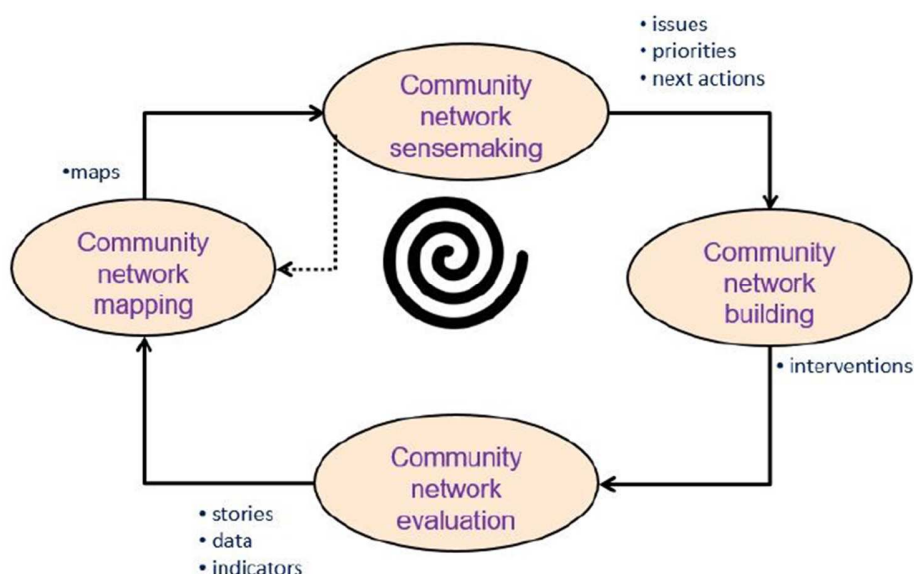
Použití: Jak nástroj technicky funguje a jak by měl být používán?

Nástroj: Participativní komunitní mapování

Mapování ideálně není jednorázová akce, ale cyklická aktivita a dlouhodobý proces, jakým se s komunitou pracuje. Členové komunit musí stále rozumět své pozici v komunitě i smyslu své činnosti, aby mohli řešit problémy, které v komunitě vnímají. Musí tedy rozumět nejen svému konání, ale i konání a zájmům ostatních zapojených členů komunity a zainteresovaných stran, musí vědět, jaké zdroje mají jako členové komunity k dispozici a jaké příležitosti existují pro rozvoj (De Moor 2017). Takovému pochopení komunity může napomoci právě participativní komunitní mapování. Mapování skrze interakce upevňuje společný jazyk a ukazuje komunitu s jejími členy, problémy, zdroji a dalšími charakteristikami jako svébytný svět. Mapování má ale i aktivizační potenciál. Skrze definici problematických bodů v mapě a domluvě na prioritách umožňuje plánovat intervence - změny v komunitě. Další kola mapování mohou poté sloužit jako hodnocení změn, které intervence přinesly.

Postup participativního komunitního mapování srozumitelně popisuje Alde de Moor (2017) v metodologii *Community Sensor*. Mapování probíhá ve čtyřech základních fázích:

1. vizualizace nejdůležitějších elementů a vztahů v komunitě,
2. využívání mapy jako základu pro další kolaboraci (prioritizování problémů, plánování dalších kroků, ...),
3. návrh a implementace intervencí v komunitě,
4. evaluace intervencí prostřednictvím dalšího kola mapování.

Obrázek: Cyklus participativního komunitního mapování (de Moor 2017)

Mapovat lze např.:

- role knihovny,
- zdroje a nástroje, které má knihovna k dispozici (budovy, fondy, aplikace, digitální obsah, metodiky, vzdělávací materiály, komunikační kanály, webové stránky, lidské zdroje, ...)
- služby (výpůjční služby, doručovací služby, vzdělávací akce, elektronické informační zdroje, ...)
- cílové skupiny (mládež, senioři, rodiče na rodičovské dovolené...),
- problémy, kterým knihovna čelí (úbytek čtenářů v aktivním věku, nedostatečné kapacity budov, zastaralý fond...)
- a další.

Komunitní knihovny mohou participativní komunitní mapování využívat k lepšímu poznání a pochopení komunit, knihovníci mohou být vhodnými facilitátory procesu, stát se tak de facto komunitními kurátory (Van der Heijden and de Moor, 2012). V případě projektu *KnowledgeCloud* nizozemské knihovny v Tilburgu se mapování témat, která jsou důležitá pro sousedskou komunitu uživatelů knihovny, přetavilo dokonce v novou online platformu, která si klade za cíl poskytnout lidem online prostor pro sdílení znalostí a společné řešení problémů. U projektu deFacto Městské knihovny v Praze mapování pomohlo identifikovat důležité

aktéry, se kterými je dobré spolupracovat a propojilo je nad vybranými tématy. Participativní mapování také pomáhá rozvíjet samotnou komunitní sekci v rámci Svazu knihovníků a informačních pracovníků (SKIP).

Mapování může být užitečné i v dalších kontextech:

- při popisu a definování komunity, pro kterou knihovna poskytuje služby,
- při hledání a prioritizaci problémů, se kterými se potýkáme v organizaci nebo v komunitě,
- při hledání partnerů pro spolupráci a zdrojů,
- pro zviditelnění svých aktivit v rámci komunity (například při komunikaci se zřizovatelem),
- pro evaluaci změn ve službách a hodnocení jejich dopadů na komunitu.

Vizuál nástroje

Příklad mapy - spolupráce knihoven řešících téma lokální historie:

